

Lyhyesti

Tiede toimii

Luotettavaa tietoa lääketieteestä

Galileita suomeksi

Tiedonjulkistamis-palkinto Raimo Lehdelle

Iso kivenjätkäle lähellä maata

Kotitietokoneet elämää etsimässä

Suomalais-ugrilaiset kokoelmat Venäjän museoissa

Silmälasit ja kulttuurin murros

Kuukauden kuolemattomat

Väitöskirjat internet-verkkoon

Vielä löytyi yksi

Oikaisuja

Tiede toimii

Toisin kuin monet pelkäävät, dosentti **Kari Enqvist** ei usko, että huuhaa peittoaisi tieteen (*Skeptikko* 1/1999). Hän on lehden haastattelun mukaan vakuuttunut, että pitkällä aikavälillä tiede voittaa. "Ihmisthän näkevät jokapäiväisessä elämässään, että tiede toimii. Jos kännykkä soi, sillä voi puhua Espanjaan. Vaikka he eivät tietäisikään, miten yhteys toimii, he kyllä ymmärtävät, että insinöörit ovat keksineet sen ja että fysiikalla on jotain asian kanssa tekemistä."

Ykkösketjun skeptikoille maailma tuntuu hymyilevän muutenkin mainiosti: vuosi sitten Tieto–Finlandia-palkinnon sai Skeptikko-lehden entinen päätoimittaja **Hannu Karttunen** ja nyt Skepsiksen Tieteellisen neuvottelukunnan puheenjohtaja Kari Enqvist.

Luotettavaa tietoa lääketieteestä

Suomalainen lääkäri-seura Duodecim on aloittanut säännöllisen lääketieteen uutisjuttujen tuottamisen ja välittämisen maakuntalehdille ja uutisväleiden tuottamisen valtakunnallisiin viestimiin. Tämä toivottavasti vaikuttaa siihen, ettei aivan kaikenmoinen soopa menisi niin leväperäisesti tiedotusvälineissä läpi – esimerkkinä viime ajoilta vaikkapa television kaikki kanavat kritiikittä läpäisyttävä puhe poliitikkojen aivoissa olevasta erityisestä arvokapasiteettivajeesta (joka tieto ei siis perustunut tutkimuksiin vaan ihan kuulemma teoriaan!). – Monenlaisia vajeitahan niin poliitikoilta kuin meiltä muiltakin tietty löytyy, mutta tämän tapauksen olisi pikemminkin voinut hienotunteisesti jättää huomiotta.

Galileita suomeksi

Tähtitieteellinen yhdistys julkaisee lähiaikoina varsinaisen klassikon suomeksi: **Galileo Galilein** *Sidereus Nuncius*, Tähti maailman sanansaattaja, ilmestyy **Raimo Lehdin** suomentamana ja toimittamana.

Tässä vuonna 1610 ilmestyneessä teoksessaan Galilei julkaisi ensimmäiset kaukoputkella tekemänsä havainnot.

Ensimmäisenä Galilei suuntasi kaukoputkensa Kuuhun ja teki havainnoja mm. sen pinnanmuodoista. Hän osoitti vakuuttavasti myös Linunradan muodostuvan lukemattomista tähdistä.

Vieläkin tärkeämpi havainto oli kuitenkin Jupiterin neljän kuun keksiminen.

Kirjan vaikutus oli mullistava: kaukoputken avulla voidaan osoittaa sellaisia ilmiöitä, joiden vuoksi on kovasti luontevaa olettaa Maa muiden planeettojen kaltaiseksi taivaankappaleeksi ja siis Aurinkoa kiertäväksi. Tässä teoksessa Galilei kykeni esittämään niin vankkoja perusteluita Kopernikuksen jo esittämän aurinkokeskisen järjestelmän puolesta, että tyhmpiäkin ymmärsi. Viksumat olivat tosin jo lukeneet vuotta aiemmin Keplerinsä ja ymmärtäneet asian – Keplerin Astronomia Nova oli ilmestynyt jo edellisenä vuonna.

Tiedonjulkistamis-palkinto Raimo Lehdelle

Professori **Raimo Lehti** on saanut valtion

tiedonjulkistamis-palkinnon teoksestaan *Lumihitaleet ja maailmankuvat* (Tähtitieteellinen yhdistys Urso 1998). Palkinto myönnettiin lisäksi mm. professori **Yrjö Kaukiaiselle** teoksesta *Laiva Toivo, Oulu* (SKS 1998).

Opetusministeri **Olli-Pekka Heinonen** jakoi palkinnot 1.4.

Iso kivenjätkäle lähellä maata

Maan radan läheisyydestä, vain noin 9 miljoonan kilometrin etäisyydellä Maan radasta, kulkee outo kivenmurikka, kertoo **Veikko Mäkelä** *Tähdet ja avaruus* -lehdessä (2/99).

Kivi on halkaisijaltaan noin 40–50 metrinen.

Sen outo kiertorata Auringon ympäri on saanut tutkijat arvelemaan, että se on irronnut Kuusta rajumman meteorititörmäyksen seurauksena.

Kotitietokoneet elämää etsimässä

Amerikkalainen Serendip-projekti etsii Maan ulkopuolista älyä. Käytännössä etsitään siis radiosignaaleja. Projektin tekee sangen erikoiseksi se, että apuun projektissa pyydetään kaikkia kotitietokoneen omistajia. Osallistujat voivat ladata koneeseensa internetistä pienen apuohjelman, joka aina tietokoneen ollessa joutilaana analysoi jättimäisen Arecibon teleskoopilla tehtyjä radiohavaintoja, kirjoittaa **Christoffer Swanström** *Tähdet ja avaruus* -lehdessä 2/1999.

Radioteleskoopin vastaanottama raakamateriaali haetaan verkosta pieninä paketeina, analysoidaan kotikoneissa ja palautetaan projektille. Käytettävä ohjelma toimii lehden mukaan kuin näytönsäästäjä: kun kone on ollut riittävän kauan käyttämättä, se ryhtyy analysointihommiin.

Suomalais-ugrilaiset kokoelmat Venäjän museoissa

Suomalais-ugrilaisia kieliä puhuvat kansat asuvat maantieteellisesti laajalla alueella, niinpä näiden kansojen esineistökin on kerätty niin keskusmuseoihin kuin eri alueiden museoihin. Onkin kovin mainiota, että Museovirasto on nyt julkaissut luettelon, johon on koottu valikoidusti Venäjällä sijaitsevia museoita joissa näitä esineistöjä löytyy. Mukaan luetteloon on otettu valtion, kaupunkien, kuntien ja yliopistojen ylläpitämät museot.

Luettelo on suomen- ja englanninkielinen ja sen on toimittanut **Idikó Lehtinen**.

Silmälasit ja kulttuurin murros

Ulkomusiikilliset seikat ovat aikaansaaneet erityisen huomattavia mullistuksia tai ainakin murroksia musiikinhistoriassa. 1700-luvulla tapahtui suuri yhteiskunnallinen mullistus, keskiluokan nousu ja musiikin siirtyminen hoveista vaurastuneen keskiluokan ja porvariston ratoksi. Myöhemmin teknologiset edistysaskeleet avittivat musiikin välittämistä rataisevalla tavalla (radio, äänilevy jne.). *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä 8/1998 kulttuurihistorioitsija **Janne Mäkelä** kuvaili tällaisia teknologisia uudistuksia (äänilevy, radio, mikrofonit yms.), jotka loivat tähtikulttia ja osaltaan siten aiheuttivat kulttuurisen murroksen. *Lähikuva* -lehdessä 3/1998 Mäkelä menee yhä syvemmälle kulttuurinmurrokseen vaikuttavien ilmiöiden etsinnässä ("Nähdä ja näkyä. John Lennonin granny-lasit populaarimusiikin murroksen kuvana"). Vaan mennäänkö jo liiankin pitkälle? Vuonna 1966 Lennon tuli hankkineeksi pyöreät metallisankaiset silmälasit. Mäkelän mukaan tämä oli erityisen merkityksellinen teko: "Tavoitteenani on ennen kaikkea suhteuttaa Lennonin ele osaksi populaarikulttuurin murrosta." Analyysin kohteeksi voisi Mäkelän mukaan valita Lennonin muita julkisia eleitä, mutta Lennonin "silmälasit tarjoaa vähintään yhtä mielenkiintoisen lähtökohdan kulttuurihistorialliselle tarkastelulle pohtähteyden murroksessa." Mäkelä myöntää, että musiikki sinänsä on tietysti keskeinen osa Lennonin tähtikuva, mutta hän haluaa ottaa erikoisen lähestymistavan, koska tähteyks on muitakin kuin musiikkia. On nimittäin niin, että "Lennonin silmälaseista ei juuri ole aikaisemmin kirjoitettu – päinvastoin kuin hänen musiikistaan." Jotakin hämmäntävää tässä kyllä on. Tokihan fyysikotkin ovat aina pohtineet kysymystä, mistä aine koostuu ja aina vain pienempiin yksiköihin päätyneet. Mutta että silmälasit...? (Post)moderni kulttuurintutkimus saa ko. lähestymistapaan vihkitymättömän useinkin hämmennyksen ja huvituksen valtaan. Mistä siis Lennonin uusissa pyöreissä silmälaseissa onkaan kyse: "Lennonin lasit on mahdollista nähdä konkreettisena viestinä pop- ja rockmusiikkiin tunkeutuneesta autenttisuuden ideasta." Ja edelleen kirjoituksen päätteeksi: "Jos maailma näyttäytyikin likinäköiselle Lennonille lasien takaa entistä selkeämpänä, maailma, ja etenkin rockmaailma, näki Lennonissa vakavasti otettavan rocktaiteilijan." *Tieteessä tapahtuu* -lehden päätoimittaja joutui aikoinaan hankkimaan silmälasit. Ja hänkin hankki pyöreähköt lasit. Maailma näyttäytyi hänellekin Lennonin tapaan näin entistä selkeämpänä – näkikö maailmakin hänet nyt vakavasti otettavana päätoimittajana?

Kuukauden kuolemattomat

Tieteen runollisuus on toisinaan käsinkosketeltavaa. Joskus fyysikoiden ns. populaarimpiin kirjoituksiin voi maallikko suhtautua jännittävästi ja hyvänäkin runoutena (johtuen esitettävien asioiden tosiasiallisesta vaikeudesta), sama koskee esimerkiksi monia ns. kulttuurin tutkijoiden kirjoituksia (johtuen muusta kuin asiain tosiasiallisesta vaikeudesta). Tämän kuukauden kauneimmat runovärssyt löytyvät tällä kertaa taiteidenvälisen tutkimuksen aikakauslehti *Synteestistä* (3/1998, **Inari Arjas**: "Suunnasta ja pysyvyydestä – luontokuvien poetiikka ja liedin tulkinnasta"): "Runoilijan

runoilisuus on liedin ääneton minä", toisaalta taas "Bachelardin artikulaation mukaan runoilijana oleminen on ajallisuuden dialektiikan moninkertaistamista, kieltäytymistä jatkuvuudesta ja deduktiosta."

Jos jollekin on epäselvää, mikä on lied, niin sillekin löytyy runollinen slogan: "Lied on koherentti kesto." Ja edelleen liedistä: "tietoisuus lopusta on osa sen alkua."

Väitöskirjat internet-verkkoon

Tampereen yliopiston väitöskirjajulkaisemista valmistellut työryhmä esittää raportissaan, että yliopiston väitöskirjojen ensisijaiseksi julkaisukanavaksi tulee yhden lukuvuoden siirtymäkauden jälkeen internet-verkko. Sähköinen julkaiseminen tulisi väittelijälle maksuttomaksi. Väitöskirjoja on joissakin yliopistoissa julkaistu satunnaisesti muutaman kerran, mutta Tampere aikoo siis tehdä perusteellisen muutoksen väitöskäytäntöönsä. Samansuuntaisia hankkeita on vireillä muissakin yliopistoissa.

Vielä löytyi yksi

Joka vuosi on Tieteellisten seurain valtuuskunnan vuosikokous hyväksynyt uusia jäsenseuroja. Tänä vuonna kuitenkin vain yksi seura meni läpi: Kansainvälisten suhteiden tutkimuksen seura. Yrittäjiä oli yhteensä 9.

Valtuuskunnan hallitukseen valittiin erovuorossa olleiden tilalle uusina professori **Markku Löytönen** varajäsenenään **John Westerholm** (Suomen Maantieteellinen Seura), toiminnanjohtaja **Kari Sipilä** varajäsenenään **Martti M. Kaila** (Teknillisten Tieteiden Akatemia) sekä professori **Terttu Nevalainen** varajäsenenään Elina Suomela (Uusfilologinen yhdistys).

Vanhoista hallituksen jäsenistä valittiin uudelleen professori **Johan Wrede** varajäsenenään **Håkan Andersson** (Svenska litteratursällskapet i Finland) sekä

professori **Päiviö Tommilan** (Suomalainen Tiedeakatemia); Tommilan uudeksi varajäseneksi valittiin **Ilkka Niiniluoto**.

Valtuuskunnan hallitus valitsee keskuudestaan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan seuraavassa järjestäytymiskokouksessaan.

Oikaisuja

Sitä se kiire teettää: tulee huolimattomuuslapsuksia. Edelliseen *Tieteessä tapahtuu* -lehdessä olleeseen **Osmo Pekosen** kirjan *Tuhat vuotta* arvioon oli lipsahtanut valitettava ajatuskatkos, joka tietysti hieman harmitti meitä kaikkia tieteenhistorian ystäviä. Lapinretkeilijä Maupertuis'ta juhlittiin viime vuonna Torniossa hänen syntymänsä 300-vuotismuiston vuoksi, ei itse Lapin matkan josta on kulunut yli 250 vuotta (eikä 200 vuotta kuten arviossa mainittiin).

Pekka Nuortevan artikkelin yhteydessä olleen piirroksen kuvatekstissä oli pieni painovirhe: se Ollin pakinakokoelma, jossa Erkki Koposen ko. piirros on julkaistu, on nimeltään *Purhopirhiäinen* eikä Purhopiirtäinen.

Jan Rydman